

1952
ММ М34

Төрөндөрөн Мамурамов

**АК, ТЕРЕК НЕ,
КОК ТЕРЕК?...**

ББК 84 Кар 7
М 34

Төлепберген Мәтмуратов
Ақ терек пе, көк терек?... Қосықлар.
—Некіс: Қарақалпақстан 1996. — 24 бет.

Балалар хәм жас өспиримлер әдебияты бөлими

Мархум Т. Мәтмуратов талантлы лирик шайыр еди. Ол сол кыска өмиринин ишинде сиз китап оқыушыларна бир талай лирик қосықлар сағға етип кетти. Соның мөнен бирге сиз кишкентайларды-да умытпаған шайыр ағаныздың „Ақ терек пе, көк терек?“... қосықлар топламын қайтадан баспадан шығарып отырымыз.

Баспаға таярлаған:

зайыбы *Амангүл Мәтмуратова*

МА 1155
RESURS
ORAYI

МА 10

Хрущев

231770 072

М 4702270204—325 30—96
М—357(04)—96

ISBN 5—8272—1658—5

~~Республиканск. детская библиотека~~

© „Қарақалпақстан“ баспасы, 1996

718

АК ДӘПТЕР ХӘМ АК КЕПТЕР

Ақ дәптерим хәм бар менин,
Жол-жол сызықлары бар,
Ишлерине жайласқан,
Жазыулардың бағы бар.

Ақ дәптерим мысалы,
Ақ қар жауған дүзлердей,
Оған түскен хәриптер,
Қарға түскен ізлердей.

Ақ дәптерге қойылған,
Муғаллимнің „бес“ и бар...

Мени қуандырады,
Көрген сайын усылар.

Ақ дәптерим мысалы,
Айдын ашық жолындай,
Соның ушын мен оны,
Сүйемен тап жанымдай.

Ақ кептердің сүуретин,
Ақ дәптерге саламан,
Мен мұдамы тынышлық,
Тәрепдары боламан.

ОЙЫНЫМЫЗ БУЗЫЛДЫ...

Бизлер үш төрт бала болып,
Ойнап жүрдик шарбақта,
Биреу көрип қоймасын деп,
Қарап жүрдик барлап та.

Арман-берман жууырыстық,
„Урыс-урыс“ ойнадық,
Кешке дейін ойнай бердик,
Биз ойынға тоймадық.

Биз ойнадық „урра“ ласып,
Биз ойнадық „атысып“,
Биз ойнадық буғып жүрип,
„Оқоларда“ жатысып.

Бир уақлары келди бизге,
Сақалы бар бир ғарры,
Көзлеринде көз әйнеги,
Шапаны бар бир ғарры.

Бәримизди жыйнап алып,
Ғарры бизге былай деди:

— „Усы урыс ойынын,
Тауып жүрген ким-ай“ деди.

Сонда бизлер ан-таң болдық.
Бир биреуге карасып,
Нәсиятын айтты ғарры,
Сонынан сәл жууасып.

— Бир биреуді атыу деген,
Жаман әдет балаларым,
Барлық уақта қәдірлендер,
Тынышлықтың жолларын,

Пүткіл дүнья жүзинде,
Болмасын хеш така-так.
Бул өмирдің дарағы,
Өсе берсин шақалап.

Биреуиңиздің атыңыз,
Парахат деп қойылған...
Соның ушын болыңлар,
Бир бириңе мийирман.

Сол гаррының сөзінен,
Ақыллылық сезилди.
Солай етип бизлердин,
Ойынымыз бузылды.

Соннан берли ойнамаймыз,
„Урыс-урыс“ ойынын,
Ылақтырып таслады,
„Курал-жарак“ бұйымын.

АЙДОС ДЕГЕН БАЛА БАР

Хә, балалар, балалар,
Айдос деген бала бар,
Анасының аппағы,
Генжетайы саналар.

Ол бақшаға қатнады,
Жақсы сөзди жақлады.
Пышық көрсе көшеде,
Үйге әкелип сақлады.

Азан менен турды ол,
Бег-қолларын жууды ол,

Кеште пышығын кушақлап,
Уйқылап қалып жүрди ол.

Хәзир Айдос басқаша,
Китап оқып баслады,
Кешимейди кеуили.
„Әлипбе“ син ашпаса.

Мектепке қалмай барады,
„5“ бағасын алады,
„Әлипбесин“ кушақлап,
Кеште уйқылап қалады.

НУРБЕРГЕНГЕ

Домалатып тобынды жерге,
Енбеклейсең изинен калмай,
Көринген зат зәхәр ме, ем бе?
Талпынасан айыра алмай.

Жана сенде басланды өмир,
Ойын қумар қызық балалық.
Бәри саған көринер тәуір,
Барлық нәрсе саған жаналық.

Көрген затың қоз ба я гүл ме,
Қызықсынып ұслап аласаң,
Парықламайсаң: шойын ба, зер ме,
Сол ушын еле баласан.

Қолларына берген затымды,
Гейде жерге ылақтырасан.
Мен койсам да сениң атынды,
Усы бастан мени урасан.

Бәри саған болсын, балам-ай,
Қаншама көп ойыншықларың,
Гейде жалығасан қарамай.
Хәмде таслап кетесең бәрін.

Үлкейгенде изиңе ерип,
Бул әдетиң барып турмасын,
Өмир саған ойыншық болып,
Өмир сени жалықтырмасын.

БЕКАН

Бизиң Бекан бес жаста,
Оқымайды класста,
Өзи таза жүреді,
Жоламайды ыласқа.

ГУЛИСТАНҒА

Ай-ай кызым,
Ай кызым,
Үстіндеги көйлегің,
Заманыңа сай кызым.

Ай-ай кызым,
Ай кызым,
Жыл артынан жыл өтер,
Узын болар бой, кызым,
Өсер ақыл-ой кызым.

Ай-ай кызым,
Ай кызым,

Үй ишинде сән кызым,
Жан ишинде жан, кызым,
Алтын алма, алғыс ал,
Алғысымды ал, кызым.

Ай-ай кызым,
Ай кызым,
Жел тийдирмей сақлаған,
Күн тийдирмей сақлаған,
Ата-ананды сүй кызым.

БӨБЕК ПЕНЕН СӨЙЛЕСІҮ

Бесигінде жатасаң бөбек,
Керек саған көп ғана көмек,
Жупар ийіс бағда барқ урар,
Көкте орақ яңлы ай турар,
Айдай ақсаң гүлдей қадалсаң,
Сен тууылдың енді адамсаң,
Көзлерің бар. еле нур көрмес,
Құлағың бар итибар бермес,

Айтылажақ сөзің—тилицде,
Жанажақ от—жүрек төрінде,
Сен бөбексен муштай кишкене,
Қызық емес саған дөштеңе.
Тууылғаның ушын бул жерде,
Өкинбессең бөбегім, сен де,
Кеулің сезер жерде жақтылық,
Көзің көрер жерде жақсылық.

ЖАҚСЫЛЫҚКА ҮЙРЕТ УЛЛАРЫҢЫЗДЫ

Белгили бизлерге бала әдеті,
Көзі көрген затқа қолын созады,
Бул қарасаң, айтсаң егер гәп етип,
Оған бәри жақсы, бәри мазалы.

Ойыншық әперің улларыңызға,
Әперің самолёт, әперің машын,
Қууыршақ әперің, қызларыңызға,
Отырғызып оның сыйпасын шашын.

Қозысы қасында жүрсін баланың,
Үрпейіп жүрмесін барса тоғайға,
Изинен айдасын ала тананы.
Созбасын жыланға қолын, абайла.

Тай әпер балана жалын сыйпасын,
Білақ пенен ойнат, үйіркелессін.

Баланды коркытып куртпа диңкесин,
Айдарха айбынар ул болып өссин.

Жаслай канык болсын куслар тилине,
Оған бүлбил әпер сайратып көрсин,
Оған маймыл әпер, корықпай түринец,
Секиртип-секиртип ойнатып көрсин.

Сораған затларын әпер дүканнан,
Пәтпелек соғып бер көкке ушырсын,
Үлкейгенде қалмай құрбы-қатардан,
Бәлентликке шығыу жолын түсинсин.

Хәр ким сүйер өз перзентин, жигерин,
Хәр ким өз улының көнилин көтерер,
Әперин, дүканнан қәлегенлерин,
Мылтык әпермеңиз, бирақ, әкелер.

Жақында улыма мылтык әперип,
Мине бүгин жеп турыппан пушайман,
Бар болса да өзимде бир кәтелик,
Басқаларды дүзейжаққа усайман.

Әкелер, бул сөзге қулак түринлер,
Еле-иске аспаған қыял болса да,
Мылтык әпермеңдер пайда билиңдер,
Егер дүканшыға зыян болса да.

Бузаұды көрмеген қалалы бала,
Сыйыр мөниресе хәрғиз үрикпесин,
Әперме балаңа мылтықты хаслан,
Басып үйренбесин оның шүриппесин.

Балаларға салсан: „Айды әпер“ дер,
Қызыксынып қарар хәмме нәрсеге.
Колына куты бер, топ бер, шекер бер,
Әпермең мылтықты бийпул берсе де.

Мылтыққа үйретпе баланды хаслан,
Оған пышығына „пишим“ деп үйрет,
Жақсылыққа әуели бастан.
Жети қат аспанды түсин деп үйрет.

Бала көргенинің бәрин сорайды,
Ойландырып үйрет, шонтық болмасын,
Қызык ойыншықлар әпер қолайлы,
Бирақ, ойыншығы мылтық болмасын.

ҚЫС

Қыс деген қызық маусим,
Аз болалы күншууақ,
Сууық самал еседі,
Жүзимизді шымшылап.

Қар жауып боран турып,
Сууытып қыс келеді,
Ысқырады гейде ол,
Барма оның үшпелегі?

Түни менен әйнекке,
Салып шығар ол нағыз,
Хайран қалып мен оны,
Шеберме деймен нағыз!

Қыстың да қолы бар ма?
Художник пе қыс деген?
Мен художник боламан,
Оқымайман „үш“ пенен.

АҚ ТЕРЕК ПЕ, КӨК ТЕРЕК?...

(Ойын)

Биринши тәрәп:

—Ақ терек пе, көк терек,
Бизден сизге ким керек?

Екинши тәрәп:

—Тазалықлы, тәртипли,
Бериң бизге Артықты,

Биринши тәрәп:

—Ақ терек пе, көк терек,
Бизден сизге ким керек?

Екинши тәрәп:

—Минези жатық мунайым,
Керек бизге Гүлайым.

Биринши тәрәп:

—Ақ терек пе, көк терек,
Бизден сизге ким керек?

Екинши тәрәп:

—Сүйер оқыу, илимди,
Бериң бизге Климди.

Биринши тәрәп:

—Ақ терек пе, көк терек,
Бизден сизге ким керек?

Екинши тәрәп:

—Қыйынлықтан қорықпаған,
Керек бизге Есбоған.

Биринши тәрәп:

—Ақ терек пе, көк терек,
Бизден сизге ким керек?

Екинши тәрәп:

—Тез шығарар қәтенди,
Бериң бизге Мәтенди.

Биринши тәрәп:

—Ақ терек пе, көк терек,
Бизден сизге ким керек?

Екинши тәрәп:

—Жақсы көрер спортғы,
Бериң бизге Асқадты,

Биринши тәрәп:

Ақ терек пе, көк терек,
Бизден сизге ким керек.

Екинши тәрәп:

—Кестеси көпке унайды,
Бериң бизге Гүлайды.

Ойынды басқарушы:

Ақ терек пе, көк терек,
Бизден сизге ким керек?

Ұәммеси:

—Айдын, айдын жол керек,
Шебер-шебер кол керек,
Ким әдепли, тәртипли,
Болса, бизге сол керек.

ТАҚ-ТУҚ, ТАҚ-ТУҚ

Тақ-тук, тақ-тук,
Биз есигин қақтық,
Апасы ашты есикти,
Сорау қойдық алдына:
—Базар неге кешикти?
—Хау, бүгін де қалды ма?
Асығып тез жетпекке,
Кетип еди мектепке...

Тақ-тук, тақ-тук,
Зордан ізлеп таптық,
Жүрген екен ойнап,

Май топыраққа аунап,
Папкасы да қалған,
Батып орпаң шаңға...

Тақ-тук, тақ-тук,
Биз мектепке тарттық,
Ертүп келип Назарды,
Отырғыздық партаға,
Ол уялып қызарды,
Алғаннан соң ортаға.

Тақ-тук, тақ-тук,
Жалқау „шаңын“ қақтық.

БУЗАҰЫМ

Жарқ-журқ етип бултлы аспан,
Жауын жауды тынбастан,
Жасыл шөптер хөл болды,
Сай-салалар сел болды.

Жайлау бетке шаптым мен,
Бузаұымды таптым мен,

Әкеліп тез ауылға.
Паналаттым жауыннан.

Жауын тынды, күн күлди,
Бузаұым бир силкінди,
Шешип едим қазықтан,
Ойнақлап кетти жазыққа...

ЩЁТКАНЫҢ СӨЗИ

Мен щёткаман, щёткаман,
Тозаң көрсем тоқтаған,
Шанды сезсем кийімде,
Қасла тыным жоқ маған.

Унар аппак, ай бала,
Таза жүрсе, кай бала,
Кийимің шаң болса мен,
Тазалайын, хәй, бала!

АЙ

Мен жүрсем ай жүреді,
Мен турсам ол турады,
Не себепли аппак ай,
Мени ермек қылады?

Ақшам жүрсем қайда,
Бирге болар ай да.
Ал, егер мен уйқыласам,
Уйқылармекен ол да?

ҚУС БАЛАСЫ „К“

Топланысты көп бала,
Сауалға жууап таппаға.
Ортаға шықты Дошымбай,
Уялмай хәм қысынбай:
—Хәзир жумбак айтаман,
Шешсеңиз дәрхал қайтаман.
Кайсы бала шешпесе,
Арқалайды,—деди ол,—
Шешилмесе бул ойын,
Таркамайды,—деди ол.
„Тезирек айт“—деди Марат,
„Тезирек айт“—деди Полат.
Қус баласы „К“—деди,
—„Қоян“—деди Мадияр.
Қус баласы „Ж“—деди,
„Жылан“—деди Мадияр.
Айтпаған соң дурысты,
Балалар дуу күлисти.
Мадияр бурыштай кызарды,
Ашыуланды, бозарды.

Хәр балаға тәп берди,
Күлискенин жек көрди.
„Арқалайсан“—деди Марат,
„Арқалайсан“—деди Полат.
„Як, мен арқаламайман!“
Деп ол салды шатқаяқ.
—Сен ойынның шәртин буздың,
Ашыуланып неге қыздың?
Минези бар усундай.—
Деди оған Дошымбай.—
„К“ дегеним қаршыға,
„Ж“ дегеним жылқышы.
Қаршығаны қоян десен,
Жылқышыны жылан десен,
Кимниң келмес күлкиси?
Еси-дәртин—тамағың,
Ашылмайды қабағың,
Неге дурыслап оқымадың,
Зоология сабағың?

АЛТЫ ЖАСАР АЛЁША

Алты жасар Алёша,
Минези бар тамаша.
Дыңғырлаулап қоймайды,
Бир нәрсени сораса,
Алёша қызық бала,
Өзи де быжық бала..
Ойыншықлар әперсен,
Қояды бузып ғана.
Анасы оның Нигар,
Дүканға күнде барар.
Мени әкет деп Алёша,
Етегине асылар.
Қалтасы томпаймаса,
Урты оның томпаяр..
Дүканға бармаса,
Жүрмеймен деп шалқаяр.
Анасына ерип жүрип,
Хәр нәрсени сорайды.
Әперсе қояр күлип,
Әпермесе жылайды.

Алёшада тәсил көп,
Дүканда шар, машын көп.
Әпереди анасы,
Балам жыламасын деп.
Аспандағы жулдызды,
Әпер, дейди Алёша.
Қолым жетсин жоқары,
Көтер дейди Алёша.
Әпер, әпер дегенди,
Көп айтады Алёша..
Әпермесең жыларман,
Деп айтады Алёша.
—Аппақ бала, ай бала.
Қызықсан-ау, пай бала.
Үлкейгенсоң жулдызды,
Әперемен,—дейди ана.
—Үлкейген соң өзим-ақ,
Аламан дер, Алёша
Анау турған жулдызға,
Бараман,—дер Алёша.

БИЗИҢ АЙБЕК

Бизин Айбек кызык дым,
Изинен калмас пышыктын,
Шүлдир-шүлдир сөйлөгөн,
Тиллерине кызыктым.

Ан сыя ес болады,
Күшик пенен дос болады,
Пышык куйрығын былғаса,
Оның уақты хош болады.

Сауал берип түрлише,
Қыялыңды қозғайды,
Кусты көрсе кууанып,
Ушып кете жазлайды.

Мультфилмди көре ғойса,
Шаппатлайды алақанын,
Мектебине киһип барар,
Әкесиниң малақайын.

ЕН ЖАҚСЫ БАЛА

Еткен иси болмаса шала,
Басқаларға жаппаса жала,
Әне сол дұвьяда,
Ең жақсы бала

Сыйласа ата-анасын,
Алса „4“ хәм „5“ бақасын.
Таза тутса үсти-басын,
Әне сол ғана,
Ең жақсы бала.

Өзине тил тийдирмесе,
Ата-анасын куйдирмесе,
Өтирик сөйләп бүлдирмесе,

Әне сол ғана,
Ең жақсы бала.

Үйде, дүзде мийнет етсе,
Түрли мийуе нәлин ексе,
Үкелерин ле үйретсе,
Әне сол ғана,
Ең жақсы бала,
Мұлайым болса сөзлери,
Жадырап турса жүзлери,
Болса жипек минезлери,
Әне сол ғана.
Ең жақсы бала.

БОЙ ТЕНЕСТИРИҰ

Оқыұшы қыз Абадан,
Быйыл жети жасында,
Тиси шықты жанадан,
Бантиги бар шашында.

„Р“ га тили келмейди,
Қыз болды ол еркелей.
Так-так етип сөйлейди,
Бирақ бойы келтелеу.

Кеше оны Дәригүл,
„Келте қыз“ деп кемситти.
Келди буган ары дым,
Уялғаннан тер шықты.

Үйге келип Абадан,
Апасына шағынды.
—Қалай үлкен боламан,
Айт, апа, - деп жалынды.

—Еле үлкен боласан,
Еле бойың өседі.
Бойың жетип аласаң,
Буфеттеги кесени.

Тағы айтты Абадан,
Анасына қарата;
—Қалай узын боламан,
Азанғаша, жан апа?

БИЗИҢ АЙБЕК

Бизиң Айбек кызык дым,
Изинен калмас пышықтың,
Шүлдир-шүлдир сөйлеген,
Тиллерине қызыктым.

Ан сына ес болады,
Күшик пенен дос болады,
Пышық күйрығын былғаса,
Оның уакты хош болады.

ЕҢ ЖАҚСЫ БАЛА

Еткен иси болмаса шала,
Басқаларға жаппаса жала,
Әне сол дүньяда,
Ең жақсы бала

Сыйласа ата-анасын,
Алса „4“ хәм „5“ бақасын.
Таза тутса үсти-басын,
Әне сол ғана,
Ең жақсы бала.

Өзине тил тийдирмесе,
Ата-анасын күйдирмесе,
Өтирик сөйлеп бүлдирмесе,

Сауал берип түрлише,
Қыялыңды қозғайды,
Қусты көрсе қууанып,
Ушып кете жазлайды.

Мультфилімди көре ғойса,
Шаппатлайды алақанын.
Мектебине киіп барар,
Әкесинің малақайын.

Әне сол ғана,
Ең жақсы бала.

Үйде, дүзде мийнет етсе,
Түрли мийуе нәлин ексе,
Үкелерін де үйретсе,
Әне сол ғана,
Ең жақсы бала,
Мұлайым болса сөзлери,
Жадырап тұрса жүзлери,
Болса жипек минезлери,
Әне сол ғана.
Ең жақсы бала.

БОЙ ТЕҢЕСТИРИҰ

Оқыұшы қыз Абадан,
Быйыл жети жасында,
Тиси шықты жанадан,
Бантиги бар шашында.

„Р“ га тили келмейди,
Қыз болды ол еркелеу.
Тақ-тақ етип сөйлейди.
Бирақ бойы келтелеу.

Кеше оны Дәригүл,
„Келте қыз“ деп кемситти.
Келди буған ары дым,
Уялғаннан тер шықты.

Үйге келип Абадан,
Апасына шағынды.
—Қалай үлкен боламан,
Айт, апа, - деп жалынды.

—Еле үлкен боласан,
Еле бойың өседі.
Бойың жетип аласаң,
Буфеттеги кесени.

Тағы айтты Абадан,
Анасына қарата;
—Қалай узын боламан,
Азанғаша, жан апа?

—Ҳеш нәрсе жоқ ойында,
Қызымсаң-ау аңгөдек,
Бойын узын болыуға,
Айлар керек, жыл керек.

Абаданға ай, жыллар,
Узақ болып түйилди.
Ол айтқаны қай жыллар?...
Бир ой тапты тийимли.

Анасынын биз өкше,
Туфлийи бар шкафта,
Кийе жақ оны түн өтсе,
Қойды оны ушлап та.

Апасынан жасырып,
Көрди оны кийип те.

Бойына бой қосылып,
Сезди өзін бийикте...

Ал, азанда оянып,
Мектебине кетти ол,
Бир нәрсеге қууанып,
Ушып-ушып жетти ол.

Тәнепистің уағында,
Балалар топ ойнады.
Бирақ, қызлар тағы да,
Тенестирди бойларын.

Абаданның бойының,
Келтелигі гәп болды.
Сол уақытта Абадан,
„Бойым үйде калды“ — деп,
Үй бетине қайт қойды.

ДИЙХАН БАЛА МЕНЕН ҚЫЙҚАҢ БАЛА ✓

Қы й қ а ң б а л а :

Ағама шатақ саламан,
Анама шатақ саламан,
Әпермесе бир затты,
Тепсинип жылап аламан.

Печенье, кантты шашаман,
Шокаладты шашаман,

Ис буйырса бултыйып,
Зып оерип үйден кашаман.

Барлық затты бүлдиремен,
Қыңырлыққа жеңдиремен,
Әйтеуір мен ата-анамды,
Айтқанымға көндиремен.

Д и й х а н б а л а :

Өйтип, бала, қыйқан болма,
Ис хош жақпас сыйпаң болма,
Ата-ананды күйдирип,
Ойсыз болма, бийпәм болма,

Жас басыңнан қайяр болма,
Тайын асқа таяр болма,
Ата-ана хызметине,
Жумала, жан аяр болма.

Мен мийнетке еринбеймен,
Жалқау болып көринбеймен,
Дийхан атамның қасында,
Нәл егемен, әлпешлеймен.

Бәрхә хызмет қылған жақсы,
Ата тилин алған жақсы,
Қыйқаң бала болған жаман,
Дийхан бала болған жақсы.

БӘХӘР КЕЛДИ

Бәхәр келди күлимлей,
Мәзи-мәйрам инимдей,
Кызыл гүлдер ашылды,
Сайрап турған бүлбүлдей.

Бәхәр келди бағыма,
Жасыл моншак тағына,
Суулар акты сылдырап,
Ауылымның жабына.

Бәхәр келди үлкеме,
Жасыл липас бүркене,
Аузына суу толтырып,
Гүлдирмама бүрке ме?

Гүлдир-гүлдир етеди,
Арман-берман өтеди,
Хәпзаматта даланы,
Суу-суу етип кетеди.

Үйлип көктин кабағы,
Булт түнерип багады,
Жалт-жулт етип аспанда,
Шақмақлар да шағады.

Көп өтпей-ақ арадан,
Көк қақпайды барабан,
Жарк етип күп шығады,
Бизге күлип караған.

БӘХӘР КИМГЕ АШЫҰЛАНАДЫ?

Ағамның да ашыуы қатты,
Гүркірейди гүлдирмамадай,
Күйип-писип ол уақты-уақты,
Шекелер сүзеуік танадай.

Ағам маған ашыуланғанла,
Шыжа-пыжа болып қалады.

Көк гүркіреп, жауын жауғанда,
Бәхәр кимге ашыуланады?

Ағамның да, анық байқасам,
Бәхәр менен уқасалығы бар.
Ағамның да ашыуы тарқаса,
Қуяш яны жадырап турар.

ТӘСИЛПАЗ БАЛА

Бир бала бар Турым деген,
Бет-ажары күлимлеген,
Бираз уаққа дейін онын,
Жалқаулығы билинбеген.

Мектебине бара берди,
Күнделігі тола берди.
Алды менен қол көтерип,
„5“ бақасын ала берди.

Хәмме оны билгир деди,
Зейини де илгир деди,
Бирак оның сумлықтарын,
Дослары да дым билмеді.

Баға алдым, жетер деди,
Солай болып кетер деди.
Барлық пәннен баға алып,
Қайтып қолын көтермеді.

Китапқа ҳеш карамады,
Тапсырманы сорамады,
Кеште көріп телевизор,
Күндіз көше аралады.

Өгеберди сөйтип күнлер,
—Сабақ оқып келди кимлер?—
Мыйық тартып мугаллими,
Қәне, қолды көтерің,—дер.

Қол көтерди барлық бала,
Жабырласып, күлим қаға,
Тек те қолын көтермеді,
Басын бұғып Турым бала.

Мугаллими Гүлсим деди:
—Қәне, Турым турсың,—деди.
Үйге берілген сабақты,
Бизге айтып берсин,—деди.

Турым басын төмен салды,
Ада болмас ойға талды,
Аузына суў урлагандай,
Дым үндемей турып алды.

Өзине өзи қас болды,
Хәммә баладан пәс болды,
Сабаққа тәсил қолланған,
Турымның сыры паш болды

ЖАҰМА КҮНИМ ЖАҰМА

Егис жаңа басланды...
Егис жаңа басланды,
Тесе берме аспанды,
Жаўма күним, жаўма.

„Бесигинде“ жатқанла пахта,
Гүлдирмама кетсин жыраққа,
Арқа бетте саўласын саўла,
Жаўма күним, жаўма.

Сонша шигит болмасын зая,
Сонша маңлай терлерди ая,
Күнди бүркеп түсирме сая,

Жаў сен барып таслаққа, таўға,
Жаўма күним, жаўма.

Гүлдирмама, жерди бұлдирме,
Басқа жаққа барып гүлдирле,
Таў-тасларға жауынынды шаш,
Пахтаны қыспасын катыуаш.
Басымызға салма сен сауда,
Жаўма күним, жаўма.

Барлық егин өссин жаўдырап,
Қуяш шығып турсын жадырап,
Болсын десең журтыма пайда,
Басқа жаққа бултынды айда,
Жаўма күним, жаўма.

ЕҢ ҮЛКЕНИ ҚАЙСЫСЫ?

Ертек—жумбақ

(Халық ертеги тийкарында)

Бурынғы өткен заманда,
Билмеген онша есапты,
Шымбай, Тахта таманда,
Бир ғарры адам жасапты.
Он жағында Бөрши тау,
Сол жағында Порлы тау,
Таулардың ен бийиги,
Қуханасы болыпты.
Ол ғаррының өзинин,
Машғаласы болыпты,
Созса қолын узатқан,
Үш баласы болыпты.
Ең үлкени Асқар екен,
Ортаншысы Басқар екен,
Кишкентайы Айдар екен,
Үшеуинин атларында,
Уйқастырып қойған екен.
Ол ғаррының меншигинде,
Жалғыз малы өгиз болған,
Күтими зор болғанлықтан,
Ол наятый семиз болған,
Үш ағайин бир өгиздин,
От-сууына так турыпты,
Ауыл-аймақ сол өгизди,
Жүрген жерде гәп қылыпты,
Үш баладан басқаларын,
Сүзеди екен, тислейди екен.
Ол өгиздин бир әдети,
Ылай суұды ишпейди екен,
Соның ушын оған арнап,
Көл тындырып қояды екен.
Үлкенлигин соннан билин,

Шашау үйлер арасында,
Зорға-зорға сыяды екен,
Буны ҳамме биледи екен,
Сууғарыуға апарғанда,
Ең үлкени бас жағында,
Ортаншысы ортасында,
Кишкентайы ең изинде,
„Шуу“ деп айдап жүреді екен,
Ортаншысы ағасына,
„Жеттикпе көл жағасына“?
Деп, дауыслап бақырғанда,
Дауысы талып жетеди екен.
Өгиздин суу ишиуине,
Бир күн толық кетеди екен,
Ким өгизге тең келеди,
Ким өгизге жарысады,
Айдын шалқар көлдин сууын,
Бир ишкенде тауысады,
Бир күни ол көлге келип,
Сууын ишип турғанда,
Мойнын былай бурғанында,
Дуушар болды бир жайынға,
Узын таяу бойламайды,
Сол жайының сумлығына,
Өгизди ол жутып қойды,
Бир қақтырып қуйрығына,
Қырға шығып кептиринип,
Жайын жатып масайрайды.
Көктен келди бир кара қус,
Жайын сууға каша алмады,
Емин еркин кумға аўнап,
Жатырғанда тыным алып,

Көленкедей сол қара қус,
Кетти оны бүрип алып,
Қонарға жер табылмады,
Аспанда ол ушып жүрди,
Оның булттай көлеңкесі,
Хәр жерге бір түсіп жүрди,
Ийрилиўли қойлар көрди,
Шанқай түстей мәхәл екен,
Жамбаслаған бир киси бар,
Серлеп көрсе шопан екен,
Кой ишинде бир серке тур,
Қонбай ашық даласына,
Келип қонды ол серкенин,
Мүйизинин арасына,
Қара қустың түри жаман,
Тыңламайды ҳал жайыңды,
Қона сала шоқый берди,
Қолға түскен ол жайыңды,
Жайың ишинен шықты өгиз,
Хәм тайнапыр, хәм де семиз.
Буныдағы тутып жеди,
Ғабыр-ғубыр жутып жеди,
Серкениң көлеңкесинде,
Шопан ғарры жатыр екен,
Ол уйқылы ояў көзин,
Ашып-жумып атыр екен,
Қус өгиздин сүйеклерин,
Таслап атыр жулып-жулып,
Ал гөшине тарса қатып,
Жибермейди оны бүрип,
Сол уақта шопан ғаррының,
Бир көзине сүйек түсти,
Ол орнында жата алмады,
Көздин ишин тиреп түсти,
Ғарры көзин қыпылықлатты,
Қолы менен сыйпалады,
Тынышсызланды тыным таппай,
Кешке шекем ууқалады,
Кешке келип кемпирине,
— Көзиме шөп түсти, — деди,
Тилин менен алып жибер,
Тырнап тургой, ушлы деди,
Әуел кемпир көзи менен,
Көздин ишин көрип шықты,
Кейин оған тилин салып,
Бир нәрсени илип шықты,
Көшин артып түйесине,
Кемпир ғарры бара берди,

Жаўырын сүйек ағараңлап,
Гөне журтта қала берди.
Сол заманда тоқсан үйли,
Көшпели халық гезип жүрген,
Тамақ таппай азғын тартып,
Кийим таппай тозып жүрген,
Бир күни олар айтақырға,
Ушырасып мекан басты,
Малын бағып ертели-кеш,
Аңға шығып қоканласты.
Бир түлкиннің изин көрип,
Ғауырласып топарласты,
Айтақырдың дөгереги,
Гил қақпанға қағарласты,
Ал булардан басқа тағы
Он бир жасар бала болған,
Сол түлкіге қақпан қурып,
Аңлып жүрген екен ол хәм.
Жарық-жарық табанлары,
Көшпели халық адамлары,
Азан менен киятырса,
Ай тақырдың бир шетииле,
Жалғыз бала отыр екен,
Қарсы алдында түлки,
Өлип ғана жатыр екен,
Сол түлкиннің терисин ол,
Сыйырып алып атыр екен,
„Қызыл түлки — бизиң түлки“
Деп, адамлар даў шығарды,
Бул баланы көрип олар,
Тақыр жерден шаң шығарды,
— Биз аңлыған түлкинни сен,
Неғып услап жүрсен, бала,
Ай тақырлық ақ сүйек ғой,
Жер емес, бул, билсек бала,
Бул сүйекке қоныс басып,
Оның үстин меканладық,
Сүйек күнде қозғалады,
Тынышымызға жата алмадық,
Онына тиккен үйлеримиз,
Терис айланып кете берди,
Ғалаўытлы күнлеримиз,
Абырлыда өте берди,
Абайласаң, усы түлки,
Жалғыз өзи бийлеп жүрип,
Бизиң қонған сүйегимизди,
Кемиреди екен сүйреп жүрип,
Соннан берди усы жерге,

Токсан қақпан қурып едик,
Оны қолға түсирсек деп,
Күнде аңлып жүріп едик,
Аңлып жүрген тұлкимизден,
Қалай үмит үзе аламыз,
Соның ушын бул олжаны,
Сен алмайсаң, биз аламыз,
Сонда бала сөз сөйледі,
Орнынан ушып турып:
—Қалай өзім бос қаламан,
Қақпаныма түсіп турып,
Сонша құрған қақпаныңның,
Аузын жауып қойғаным жок,
Сизлер ушын ушлап буны,
Сизлер ушын сойғаным жок,
Қақпаныма түсті болды,
Талабында жүрмен қашшан,
Сүйегің түуе етиңди де,

Жеседі мен бере алмаспан,
Көшпели халық сол уақытта,
Бизде көрдік изди депти.
Тоқсан қақпан қурып едик,
Бос қоймаңыз бизди депти,
Сөйтип бала жары болып,
Көшпели халық жары болып,
Қызыл тұлкинің терисин,
Алған екен бәри болып,
Көшпели халық адамлары,
Жарты тери-жарты пайда,
Кийген екен бир-бир ишик,
Хәм де бир-бир малақайдан,
Қалған жарты тери болса,
Бас кийим боп құрға шыққан,
Малакай түуе ол балаға,
Бир дегелей зорға шыққан.

* * *

Ең үлкені қайсысы?
Өгиз бе я, көшпели халық па?,
Қара қуспа, жайын ба?
Серке ме, я шопан ба?

Кемпир ме, я тұлки ме?
Басы үлкен оғада,
Онбир жасар бала ма?
Жууабын айт бола ма?

МАЗМУНЫ

Ақ дәптер хәм ақ кептер	3
Ойынымыз бузылды	3
Айдос деген бала бар	5
Нурбергенге	5
Бекан	5
Гүлистанға	6
Бөбек пенен сөйлесіу	6
Жаксылыкка үйрет улларыңызды	6
Қыс	8
Ақ терек пе, көк терек?	8
Так-тук, так-тук	9
Бузаұым	9
Шәтканың сөзи	9
Ай	9
Қус баласы «Қ»	11
Алты жасар Алёша	11
Бизің Айбек	12
Ең жақсы бала	12
Бой теңестириу	12
Дийхан бала менен қыйқаң бала	14
Бәхәр келди	15
Бәхәр кимге ашыуланады?	15
Тәсилпаз бала	15
Жаума күним, жаума	16
Ең үлкени қайсысы	17